

1920-1930

# Döneminde Jandarma Teşkilat ve Görevlerinin Düzenlenmesi\*

\* Başa, Ş. (2016) “Dâhiliye Vekaletinin Kuruluş ve Kurumsallaşma Dönemi (1920-1930)”, içinde T. C. İçişleri Bakanlığı Tarihi (1920-2014), Ed: M. Çelik, Ankara: TİAV Yayınları (Sayfa: 71-74).

**M**illi Mücadele yıllarında ve Cumhuriyetin erken döneminde, Jandarma Teşkilatının özellikle Dâhiliye Vekâleti ve mülki idare amirleriyle ilişkilerini düzenlemeye yönelik bazı yasa teşebbüslerinde bulunulmuşsa da, bunu gerçekleştirmek mümkün olmamıştır. İncelenen dönemde Jandarma Teşkilatına yönelik ilk önemli düzenleme, 19 Nisan 1926 tarihli ve 812 sayılı “Jandarma Efradının Kayıt ve Kabulü ve Muhassasatları Hakkında Kanun” ile yapıldı. “Jandarma Efradının Kayıt ve Kabul ve Muhassasatları Hakkında (1/393) Numaralı Kanun Layihasıyla Niğde Mebusu Galip Bey’in Jandarmanın Tensik ve Islahına ve Bolu Mebusu Şükrü Bey’in Jandarmanın Tezyidi Muhassasatına Dair (2/174), (2/129) Numaralı Teklifi Kanuniler ile Dâhiliye ve Muvazene-i Maliye Encümenleri Mazbataları”, 19 Nisan 1926 günü Meclis gündemine gelmiş ve fazla tartışılmadan kabul edilmiştir. 812 sayılı Kanun’la jandarma efradının (askerler) kayıt, kabul ve maaş durumları yeniden düzenlendi. Ancak bu Kanun bir teşkilat yasası niteliğinde değildi ve jandarmanın bağlılığı ve mülki idare birimleriyle olan ilişkisine yönelik hükümler içermiyordu.

Anılan dönemde bu konuda yapılan bir başka girişim, Dâhiliye Vekâleti tarafından 9 Ekim 1928 tarihinde vilayetlere tamim gönderilmesi olmuştur. Söz konusu tamim, jandarmanın amacı dışında kullanılmasını engellemeye yöneliktir ve tamimle jandarmanın görev, yetki ve sorumluluklarının sınırları tespit edilmektedir. Tamimde özetle; “... Vilayetlerin asayişinde doğrudan doğruya ve birinci derecede mesul olan valiler ve kaymakamlar jandarmayı, mühim icra kuvvetlerini hüsnu idareden de mesul olduklarından vezaif ve hidemata (görev ve hizmetlere) müteallik jandarmadan vuku bulacak mutalebatın (istekler) behemehli rüesayı memurini mülkiye vasıtası ile olması ve rüesanın yalnız bir esas ve maksat dâhilinde jandarmaya tevdiî umur eylemesi sureti kat’iyede elzemdir. Jandarma kuvvetleri doğrudan doğruya ve yalnız bulundukları vilayet ve kazanın vali ve kaymakamlarının ve nahiye müdürünün emri altındadır. Başka hiçbir makamın emrini dinlemek mecburiyetinde değildir...” deniliyordu (Dik, 2012b: 2200).

Cumhuriyet Dönemi’nde Jandarma Teşkilatına yönelik en kapsamlı düzenleme 1930 yılında yapıldı. 18

Haziran 1930 tarihinde kabul edilen 1706 sayılı “Jandarma Kanunu” (RG: 22.06.1930/1526)122 ile jandarma birimleri özel teşkilat yasasına kavuştu. Yasayla jandarmalık bir meslek haline getirilmiş ve jandarmanın görevleri ile terfi usulleri düzenlenmiştir (Başa, 2013: 357; Keskin, 2007: 178). Daha önce de ifade edildiği üzere, 1624 sayılı Kanun Jandarma Teşkilatını kapsamına almamış; Jandarmanın kendi özel kanun ve nizamnamelerine tabi olması kararlaştırılmıştı (bkz. Md. 12). 1706 sayılı Jandarma Kanunu bu ihtiyacı karşılamıştır. Jandarma Kanunu’nun Mecliste görüşülmesi sırasında mebuslardan kanuna herhangi bir itiraz gelmediği ve hızlıca kabul edildiği anlaşılmıştır,123. Başvekil İsmet Paşa tarafından 7 Haziran 1930 günü Meclise gönderilen Esbabı Mucibe Layihasında; “... Memlekette emniyeti amme gibi en büyük ve mukaddes varlığı korumağa ve Cumhuriyet Kanunlarının icrayı ahkâmını temine memur olan jandarmanın derli toplu bir kanuna bağlanması ıslah ve tanzim için esas ve gaye teşkil edeceği cihetle takdim kılınan kanun layihasını bu ihtiyaç doğurmuştur.”, denilerek düzenlemenin amacı ortaya konulmuştur.

1706 sayılı Jandarma Kanunu'nun Dâhiliye Vekâleti ile mülki idare amirlerini ilgilendiren bazı önemli maddeleri üzerinde durulması yararlı olacaktır. Kanun'un 1. maddesinde jandarmanın tanımı yapılmaktadır. Buna göre; Türkiye Cumhuriyeti jandarması umumi emniyet ve asayiş korumağa, kanun ve nizamlar hükümlerinin icrasını temine ve bunlara müstenit Hükümet emirlerini ifaya memur müsella (silahlı) ve askeri bir inzibat kuvvetidir. Silahlı ordu silahının aynıdır. Kanun'un 2. maddesinde jandarmanın bağlılık durumu gösterilmektedir. Buna göre; Jandarmanın vazife ve hizmet itibarıyla mercii Dâhiliye Vekâletidir. Askeri talimü terbiye hususunda Büyük Erkânı Harbiye Reisliğine, silah ve mühimmat ile seferberlik ve seferde ordu emrine intikal edeceklerin maaş, iâşe ve elbise ve teçhizatı ve bilumum masarifatı hususlarında ordudakinin aynı olmak üzere Milli Müdafaa Vekâletine, emniyet ve asayiş işleriyle diğer bütün muamelelerde Dâhiliye Vekâletine merbuttur. Kanun'un 6. maddesi umum jandarma kumandanının atanma usulünü düzenlemektedir. Buna göre; Umum jandarma kumandanı usulü veçhile Milli Müdafaa Vekâletinin muvafakati alınmak şartıyla Dâhiliye vekilinin intihap ve inhası ve Reisicumhurun tasdikiyle tayin olunur. Umum jandarma kumandan muavini Dâhiliye vekilinin inhası ve Reisicumhurun tasdikiyle tayin olunur. Kanun'un 8. maddesi jandarma personelinin atamalarını düzenlemektedir. Buna göre; binbaşidan yukarı rütbeliler ve muadilleri Dâhiliye vekilinin inhası ve Reisicumhurun tasdikiyle, binbaşı ve binbaşidan küçük rütbeliler ve muadilleri Umum Jandarma Kumandanının inhası ve Dâhiliye vekilinin tasdikiyle tayin olunur. Kanun'un 9. maddesi gereğince; jandarma kuruluşları mülki teşkilata tabidir. Kadrolarının tertip ve tevzii Dâhiliye Vekâletince yapılır. Kanun'un 10. maddesi gereğince; jandarma teftiş mıntıkları Dâhiliye Vekâletince tespit olunur ve bu mıntikalara liva ve miralay rütbesinde müfettişler tayin olunur. Kanun'un 14. maddesi gereğince; jandarma zabıtları emniyet ve asayiş muhafaza kavanin ve nizamâtı Devletin icrayı ahkâmını temine müteallik vazifelerinden dolayı mahallin en büyük mülkiye memurunun emri altındadır. Kanun'un 17. maddesi gereğince; jandarmanın mülki vazifelerine temas eden ve disiplin cezasını müstelzim olan hareketlerine valiler muttali oldukça bu hareketlerini vilayet jandarma kumandanlığına bildirirler. Jandarma kumandanı bu bilgiler hakkında askeri disiplin cezalarını salahiyyeti dairesinde tatbik eder ve valiye malumat verir.

1706 sayılı Jandarma Kanunu hükümlerinden anlaşılacağı üzere, jandarma teşkilatının Dâhiliye Vekâletine bağlılığı ve jandarma görevlilerinin de mülki idare amirlerinin emri altında oldukları, günümüzde olduğundan daha açık bir şekilde kayıt altına alınmıştır. 5 Nisan 1937 tarihinde kabul edilen 3148 sayılı "Jandarma Kanunu-nun 18. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun" (RG: 10.04.1937/3577) ile de zaruri hallerde Dâhiliye Vekilinin emri ile jandarma subaylarının geçici olarak vali, kaymakam ve nahiye müdürlüklerine vekâlet edebilmelerine imkân sağlanmıştır. Bu uygulama yakın bir dönemde kaldırılmıştır.

*Türkiye  
Cumhuriyeti  
jandarması umumi  
emniyet ve asayiş  
korumaya, kanun ve  
nizamlar  
hükümlerinin  
icrasını temine ve  
bunlara müstenit  
Hükümet emirlerini  
ifaya memur  
müsella (silahlı)  
ve askeri bir  
inzibat  
kuvvetidir.*